

שית לא הזדהו עם כלל שירת "מסדה" אלא עם כמה פרקים ממנה בלבד, ואין צריך לומר שנעלמה מהם הליריקה האישית של שירי הנעורים שלו. אך ליריקה אישית זו קיימת, ולו אך כגילגול והטמעה של תחושת-גורל יהודית. כך נוצר היסוד האי-שי-הקיבוצי על סממניו האוטוביוגרפיים וסימניו המתחטאים מתוך הענות והצער והסבל האיש. במידה רבה נתון למדן בסוד העקידה; רעיונותיו על העבר היהודי נקל-עים בין אמונה לכפירה, כשם שהשקפתו על העתיד אף היא מלאה ספקנות ואי-בטחון. באחד השירים, "מפה והלאה", או-מר המשורר: "אני רוצה מחדש להשתאות על עולם, / כאילו לא הייתי עד עתה, / כאילו כוכבת-הערגונות בזהרה / אך זה למו-לי שם הוצתה / אני רוצה מחדש, צמא מראות וצלילים, / לכרוע על באר העצבת, / לעמיק עיני משתאות בשתי עיני העולם; / החיים והמוות..."

למדן עצמו דומה כי לא השלים עם דמותו של "המקונן", כפי שנצטייר בעיני קוראיו, וניסה למרוד בה. אך כאיש של "קרעים" וספקות, המיטלטל תמיד בין תקוה לייאוש, פיקפק בכוחו ובזכותו "להרשות" לעצמו תפילת-יחיד, שהרי בת-שירתו מגויסת תמיד לשרת את סבלו של הכלל. כך התנגשו בשיריו היסוד האיש-הייחודי עם היסוד הקיבוצי, אלא שהיתה זו התנגשות לסירו-גים; פעמים הרבה היתה השלמה בין הני-גודים ולאחר-מכן שבו והמשיכו במאבקם. כלל שירתו מלאה מעצם טיבה ניגודים של "אהבה ושנאה, אמונה וספק, רחמים ושאט-נפש, צפייה מתקנאת בדורות-יבואו וחרדה לגורל החיים בהווה". תורת ניגודים זו חו-זרת-ונשנית בשיריו של למדן בצורות שו-נות, ומטבע-הדברים היא חוזרת על עצמה ומרתיעה את הקורא.

למעשה השתלט מוטיב "מסדה" על כל יצירתו של למדן, המלאה לבטים ומאבקים בקולות רבים. בפואימה זו טמן המשורר את האידיאות המרכזיות של כלל יצירתו והצליח להעלותן בשלל גוונים ובמיטב כש-רונו. בכך הבטיח לעצמו את זכרו בספרות

וצוחקת, ושרה בקול, / דק מן הדק— / כצרצר זעיר / במקהלת כרוביך / הנעלה— / קטנה שבקטנות— / אני משחקת / לרגליך— / בוראי!" (ע' 93)

הנסיון לראות מתוק יוצא מעז, בכל מחיר, הנסיון לאחוז באלוהים ובמלאכיו, ולראות הכל צומח מתוך ההריסות— בא לביטוי שי-רי נפלא בקובץ הזה. עם זאת, קשה להיסחף לתוכו ולחוש יותר מריח מתוק של דור אחר.

צ.ג.

כל שירי יצחק למדן

יש קונה עולמו בשעה אחת וזוכה, יש קונה עולמו בשעה אחת ומפסיד. יצחק למ-דן קנה עולמו בשירת "מסדה" והפסיד את שיריו האחרים. הדור שלו—בני "העליה השלישית"—זיהה את כל שירתו עם הפואי-מה "מסדה" או עם חלק ממנה, ונעלמו ממנו שירים אחרים של למדן. לכן עשה מוסד-ביאליק חסד לא רק עם יצירתו של המשורר אלא עם הספרות העברית כאשר כינס את כל שיריו וערך אותם לפי זמן פירסומם. מבחינת ההשפעות קיבל למדן מאחד-העם ומביאליק. מן הראשון קיבל את העקרון המוסרי, המנחה את קיום העם היהודי בעמים, ומן האחרון—את התפיסה הנבואית של השירה, היונקת מן הנביאים. שלא כביאליק, היה למדן נתון בכבלי הייאוש והפסימיות, שטישטשו את הגבולות שבין שירתו האישית לשירתו הלאומית. למדן כופף את שירתו האישית ושיעבדה לסבלו של הכלל היהודי. אולי הפרעות באוקראינה, שבהן נרצח אחיו והוא עצמו ניצל בנס, הן שהשליטו בתודעתו את צער הקיום היהודי. פרופ' שמעון הלקין מוכיח, במאמרו "על שירת יצחק למדן", שאנשי העליה השלי-

* כל שירי למדן: שירי נעורים, מסדה, ברמתה המשולשת, במעלה עקרבים, מח-ניים, משירי הדור; מבוא: שמעון הלקין; מוסד ביאליק, ירושלים, 1973; 412 עמ'.

כילים לבין שלומי-אמוני-ישראל מתוארים מתוך ידיעה רבה בהיסטוריה ובגיאוגרפיה של יהדות פולין. הפרטים הקטנים והמרורים בים שהרומן משופע בהם נזרקים כלאחר-יד, אך הם-הם הנותנים טעם מיוחד בכל ההבעה של בשביס-זינגר.

שבחו הגדול של הסופר הוא שהאנשים שהוא מטפל ומתעסק בהם אינם אפורים ואינם מלאכותיים. מעלה הוא דמויות טבעיות, חיות ופעילות, שמאבקייהן עם עצמן ועם סביבתן קרובים לבני-דורנו. בשביס-זינגר אינו מסתפק בכך שהוא מגלה עפר מעיניהם של גיבוריו ומוציא אותם מקברי-הם; הוא נופח בהם רוח-חיים של זמננו, ועם זאת הם שייכים לזמנם וממלאים באמור-נה ובנאמנות את השליחות שהוא מפקיד בידי כל אחד מהם.

ואין זה הכל. על רקע כשלוננו של המרד הפולני משנת 1863 מספר המחבר על המשבר ועל התפוררות התאים החברתיים, וב-ראש-וראשונה על שקיעתו של התא המשפחתי. "האחווה" אינה אלא שם כולל, קיבוצי, של כלל החברה היהודית-הפולנית. בעל-האחווה, החוזר מסיביריה, מתנפר לבני-ביתו, לאשתו ולילדיו. בנו, לוחם פטריוטי לחירותה של פולין, מידרדר והופך פושע הנמלט לצרפת וחוזר לפולין. במקביל לכך פועלים תהליכים דומים אצל היהודים. בת אחת של חוכר-האחווה, שהוא הדמות הראשית, נישאת לאותו בן מופקר, ממירה את דתה ומגיעה לניוון גמור. ההשפלה הנלחמת עם היהדות המסורתית מתלבטת בין האידיאות הניהיליסטיות, הסוציאליסטיות והלאומיות שפשטו ברוסיה באותן השנים. היהודים שהתבוללו, בהם אלה שהתנצרו, מידפקים לשווא על שערי החברה הפולנית, אשר נשארה סגורה בפניהם. מן החברה הרוסית והשלטון הצארי הם סולדים. הם נאחזים בשוליו של הציבור הפולני, המוכן לנצלם לצרכי מאבקיו עם השלטונות הרוסיים אך אינו מוכן להעניק להם את התודעה הפולנית הלאומנית-הנוצרית. אפילו למלכותם של האדמו"רים מגיע תור השקיעה. הרבי הזקן מת. יורשיו חמרניים

העברית, כי כל הקורא את "מסדה" לומד את העיקר שביצירתו של למדן. "מסדה" היא עיקר גדול בשירתו אך לא הכל, והרבה שירים המכונסים בקובץ, ואשר נכתבו בזמנים שונים, יעידו. שירת-היגון של למדן הקדימה את שואת-היהודים והמעייין בשיריו יבחין בהם ביסוד הקינה והעלגיה, כמין אות וסימן לאסון הקרב-והולך.

האחווה

פרט להסתייגות אחת באשר לתרגום, שנעשה מאנגלית ולא מאידיש, אפשר לומר על יצירתו זו של בשביס-זינגר שבחים הרבה, וקשה שלא להפריז בהם. המחבר פורש יריעה של סיפור אפי על החיים היהודיים בפולין, תחת הכיבוש הרוסי, בשנות ה-70 וה-80 למאה שעברה. הרומן כתוב בכשרון בלתי-מצוי. רוחב היריעה ועומק החדירה לגבכי הזמנים שלפני מאה שנים מזכירים את תורה-הזהב של הרומנים הגדולים של אותה מאה, אם ברוסית ואם בצרפתית. התיאורים מגוונים ועשירים, שובים את לבו של הקורא. עולם מלא של הווי-חיים יהודי, ובשוליו קצת מן הסביבה הלא-יהודית, נחשף וקם לתחייה. הדמויות, האי-רועים והאווירה הכללית מלאים חיוניות, עד שנדמה לך כאילו הסיט הסופר מתיצות של זמן ומקום וכל אותה הוויה ישנה חדשה היא וקרובה עד כדי מגע-יד בלבד.

"האחווה" מספר על שקיעתם והתפוררותם של דפוסי החיים המסורתיים בפולין, על אציליה ועל יהודים שבה. ומאחר שפתיבתו של יצחק בשביס-זינגר כולה רוויה רמן, דרש וסוד, הרי בנקל אפשר להוציאה מידי פשוטה ולראותה בכל בחינותיה. לפי הפשט—מעלה המחבר מציאות פולנית וצרפתית (לאחר כשלונה של הקומונה), ואורח-חיים של יהודים חסידים ומתבוללים, לרבות מורים. המשברים בחברה היהודית בין המש-

* י. בשביס-זינגר: האחווה; עברית: אבי-בה גור; ספריית פועלים, 1973; 365 עמ'.